

Bogdan Ferdek

"Der Mensch auf der Suche nach Gott
– die Frage der Religionen", Horst
Bürkle, Paderborn 1996 : [recenzja]

Wrocławski Przegląd Teologiczny 5/1, 156-158

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ostatni rozdział podręcznika (s. 341-453) został poświęcony uwarunkowaniom postaw i instytucji religijnych. Autor zwraca więc uwagę na czynniki przesadnie akcentowane przez socjologów, np. uprzemysłowienie, urbanizację i laicyzację sterowaną. Omawia także pluralizm społeczno-kulturowy oraz demograficzne i społeczne uwarunkowania światopoglądu. Cały ten kończący książkę rozdział stanowi pewne uporządkowanie czynników historyczno-kulturowych postaw i instytucji religijnych.

Cenną jest dołączona do podręcznika bibliografia prac z socjologii religii ks. prof. dr. hab. W. Piwowarskiego. Zestawienia dokonał ks. J. Mariański. Bibliografia ta obejmuje prace opublikowane do 31.12.1994 r. Pomija ona jednak prace z zakresu katolickiej nauki społecznej, teologii pastoralnej i recenzje napisane przez ks. Piwowarskiego. Ten brak znajduje uzupełnienie w bibliografii zawartej w innej książce poświęconej temu znanemu autorowi, pt. *Kościół w służbie człowieka*, Olsztyn 1990, ss. 33-46.

Praca ks. prof. dr. hab. W. Piwowarskiego może stanowić wzór wysokiej poprawności metodologicznej. Posiadając klarowną, logiczną konstrukcję już od pierwszych stron wyjaśnia znaczenie podstawowych terminów socjologicznych i koncepcji właściwych socjologii religii. Autor prowadzi także czytelnika po złożonych zagadnieniach nie narzucając swojego poglądu, lecz pozwala urobić sobie własną opinię w oparciu o jasno przedstawione argumenty. Te sygnalizowane tylko atrybuty podręcznika sprawiają, że może być przystępny nie tylko dla specjalistów, ale również dla szerszego grona czytelników.

Książkę ks. W. Piwowarskiego *Socjologia religii* można polecić przede wszystkim studentom socjologii i teologii, ale nie tylko. Dla studentów może stanowić bardzo dobry podręcznik socjologii religii. Dla innych może zaś stanowić podstawowe kompendium wiedzy z zakresu tej subdyscypliny socjologicznej inspirujące do dalszych poszukiwań. Ponadto może okazać się pomocą bardzo przydatną dla duszpasterzy i laikatu. Zawiera bowiem wiele inspirujących myśli pastoralnych zilustrowanych badaniami socjologicznymi. W okresie transformacji i poszukiwania nowych form duszpasterskich książka ks. Piwowarskiego stanowi cenną pomoc naukową i duszpasterską. Pozwala także zrozumieć złożoną rzeczywistość eklezjalną i problemy, na jakie napotyka realizacja misji ewangelizacyjnej w zmieniających się warunkach.

ks. Mirosław Fabian

Horst Bürkle, *Der Mensch auf der Suche nach Gott – die Frage der Religionen*, Paderborn 1996, ss. 254.

Pozycja H. Bürkle jest trzecim z kolei tomem z serii AMATECA. Ten skrót pochodzi od „Associazione Manuali di Teologia Cattolica”. Wydawcy tej serii postawili sobie ambitne zadanie wydania podręcznika całej teologii w 22 tomach i równocześnie w ośmiu językach: angielskim, francuskim, włoskim, polskim,

portugalskim, rosyjskim, hiszpańskim i niemieckim. Całość serii podzielono na 7 części: człowiek poszukuje Boga (3 tomy), Bóg poszukuje człowieka (2 tomy), tajemnica Trójjedynego Boga (1 t.), Jezus Chrystus (1 t.), Kościół (7 t.), człowiek jako osoba (7 t.), Bóg i człowiek w chwale (1 t.). Do grona wydawców należy m.in. arcybiskup Wiednia Christoph Schonborn, który będzie również autorem siódmego tomu serii pt: *Tajemnica Jezusa Chrystusa*.

Autor trzeciego tomu z serii AMATECA H. Bürkle odbył studia teologiczne w Bonn, Tübingen, Köln i New York. W latach 1965-1968 wykładał teologię na Uniwersytecie w Kampali (Uganda). Od 1968 roku jest związany z Uniwersytetem Monachijskim pełniąc również funkcję prorektora. Był profesorem misjologii i teologii religii na wydziale teologii protestanckiej. Prowadził również wykłady gościnne na uniwersytetach w Seulu (Korea) i Kioto (Japonia). Jest autorem wielu artykułów i książek oraz współwydawcą nowego *Lexikon für Theologie und Kirche*. Po swojej konwersji do Kościoła katolickiego pracował na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Monachijskiego. Na IX Forum Młodych we Wrocławiu wygłosił wykład pt. „*Będzicie jako bogowie – koncepcja zbawienia w New Age*”.

Praca H. Bürkle składa się z pięciu części. W części pierwszej pt. „Religie w Piśmie Świętym” autor zauważa, że już Stary Testament, pomimo licznych potępień obcych religii, czego skrajnym przykładem było wydarzenie na górze Karmel, wyraźnie mówi o „świętych” poganach takich jak: Abel, Henoch, Noe, Job, Melchizedek. Z kolei w Nowym Testamencie można znaleźć teologię religii *in nuce* w przemówieniu św. Pawła na Areopagu. Apostoł Narodów podejmuje dialog z Ateńczykami po to, aby ich doprowadzić do Chrystusa.

Rozdział drugi noszący tytuł „Religie jako temat w historii teologii” omawia elementy teologii religii u Ojców Kościoła: Justyna i Klemensa z Aleksandrii, następnie u Tomasza z Akwinu i Mikołaja z Kuzy oraz nowożytnych teologów G. E. Lessinga i E. Troeltscha. Dla Ojców Kościoła religie niechrześcijańskie są *praeparatio evangelica*, bo zawierają „załączki prawdy” (*logoi spermatikoi*). Za nauką Ojców Kościoła szedł św. Tomasz z Akwinu. Z jednej strony pisze on *Summa contra gentiles*, a z drugiej strony zauważa, że każda prawda, również ta, która znajduje się u pogan, pochodzi od Ducha Świętego. O wiele dalej niż Tomasz poszedł w teologii religii Mikołaj z Kuzy. Bóg jest jednością przeciwieństw i to jest podstawą wielości religii, które jednak partycypują w Słowie Bożym. Jeden z ojców neoprotestantyzmu poszedł jeszcze dalej mówiąc, że każdy powinien żyć w swojej religii, tak jakby była religią prawdziwą. Z kolei E. Troeltsch (1885-1923) uważał, że religia jest nie tylko indywidualnym odniesieniem człowieka do Boga, lecz posiada również wymiar społeczny, bo integruje życie społeczne. Chrześcijaństwo może być ojczyzną dla wszystkich kultur.

Tytuł części trzeciej „...jakieś rozpoznanie owej tajemniczej mocy...” został zaczerpnięty z soborowej deklaracji *Nostra aetate*. Sobór Watykański II był pierwszym Soborem, który wypowiedział się na temat religii niechrześcijańskich w specjalnym dokumencie. Nauczanie *Nostra aetate* kontynuuje i rozwija papież Jan Paweł II, zwłaszcza w encyklice *Redemptoris Missio*. Jeden z podrozdziałów pracy H. Bürkle nosi nawet tytuł zaczerpnięty z tej encykliki: „Dialog z braćmi o innych

przekonaniach religijnych”. Dialog i misje nie wykluczają się wzajemnie, bo dialog należy do misji ewangelizacyjnej Kościoła. Chociaż dzięki Chrystusowi wyznawcy innych religii mogą zostać zbawieni na jakiejś nadzwyczajnej drodze, to jednak Kościół jest zwyczajną drogą zbawienia i tylko on posiada pełnię zbawczych środków.

Część czwarta nosząca tytuł: „Poszukiwanie Boga w niechrześcijańskich religiach” ukazuje na przykładzie konkretnych religii: hinduizmu, buddyzmu, uniwersalizmu chińskiego i islamu zawarty w nich „promień owej Prawdy, która oświeca wszystkich ludzi” (DRN 2).

Ostatnia, piąta część zatytułowana „Tematy teologii religii” ukazuje czym zajmuje się ta stosunkowo nowa dyscyplina teologii. Głównymi tematami teologii religii są refleksje nad fenomenem religijności w świetle objawienia, refleksje nad zbawczą funkcją konkretnej religii, dialog o mistyce, śmierci i miłości, nowe rozumienie misji oraz rozróżnianie duchów (1 Kor 12, 10).

Teologia religii przedstawiona w ujęciu podręcznikowym przez H. Bürkle jest bardzo aktualna. Ta aktualność płynie stąd, że na skutek szybkiego rozwoju środków masowego przekazu i komunikacji religie zbliżyły się do siebie. Co więcej, nie tylko Kościół prowadzi misje w stosunku do wyznawców religii niechrześcijańskich, lecz również wyznawcy tych religii prowadzą misje w krajach tradycyjnie chrześcijańskich.

Na gruncie teologii religii możliwe są trzy stanowiska: ekсклюzywizm, inkluzywizm oraz pluralistyczna teologia religii. Ekсклюzywizm jest dosłownym zastosowaniem zasady: „poza Kościołem nie ma zbawienia” do religii niechrześcijańskich. Inkluzywizm głosi, że prawda o zbawieniu została najpełniej objawiona w Chrystusie i najpełniej obecna jest w Kościele, ale i w innych religiach obecne są elementy prawdy i dobra oraz możliwość zbawienia dzięki Chrystusowi. Według pluralistycznej teologii religii istnieje wielość równoważnych dróg prowadzących do Boga i dających zbawienie. H. Bürkle opowiada się konsekwentnie za inkluzywizmem, który znajduje poparcie w *Nostra Aetate* i *Redemptoris Missio*.

Praca H. Bürkle napisana jest w konwencji podręcznika. Prezentuje ona całościowe ujęcie teologii religii, które opiera się na Piśmie Świętym, Ojcach Kościoła, wypowiedziach Magisterium Kościoła oraz reprezentatywnych przedstawicielach tej dyscypliny teologicznej. Po każdej z pięciu części podana jest literatura, która może być punktem wyjścia do dalszych studiów. Autor nie opowiada się za jakąś jedną hipotezą, lecz czerpiąc ze źródeł teologii wyprowadza wnioski ukazując główny temat teologii religii, jak na szlakach wszystkich religii tkwi drogowskaz do jedyne go źródła zbawienia, którym jest Jezus Chrystus.

ks. Bogdan Ferdek